

mező munkája alapján meg fogja találni Lesznai művészi kifejezésében azt is, ami egyetemes jelentőségű, ugyanakkor sajátosan magyar.

A *Nemzeti Galéria katalógusa* (szerk. R. Bajkay Éva) idézte Lesznai Anna mondatait: „Festettem, mert gyönyörködtem otthonom földjében és a rajta nyüzsgő teremtményeknek meg akartam őrizni a képét. Hímeztem és ma is mosolyogva gondolok rá, hogy mennyi hímezett Lesznai-párna hevert valaha a pesti díványokon. Jó generáció voltunk.”

Vezér Erzsébetnek e nemzedék nagyszerű alakját elének állító munkájáról elmondhatjuk, amit Kaffka Margit írt Lesznai Anna első verseskönyvéről: „mindenképp gazdag és szép ajándék; öröme a megismerkedésnek egy előkelő, szenzibilis, érdekes és őszinte lélek komoly poézisével.” (Kossuth, 1979.)

W. SOMOGYI ÁGNES

IRODALOMSZEMIOTIKAI TANULMÁNYOK

A modern román irodalomtudomány, nyelvtudomány, újabban a szemiotika méltán világhírű. A romániai magyar stilsztika (indulásában nyelvészeti, eredményeiben irodalomtudományi) képviselői pedig a magyar nyelvű filológiában töltenek be fontos helyet. Közvetítő szerepük a legismertebb: a romániai magyar szellemi életben a nemzetközi és hazai áramlatokat adják, azonban nem egyszer a mi számunkra is újdonságokat nyújtanak. Talán más tudományterületeknél is inkább megfigyelhető náluk a modern román eredmények és irányzatok alapos ismerete, követése, továbbfejlesztése. Szinte bámulatos, hogy mintegy másfél évtizede mi mindennek a megírására jutott idejük, megjelentetésére erejük. A mostani fordításgyűjtemény-antológia is voltaképpen megelőzi mind a két példaként felhasznált tudományszakot: sem román, sem magyar nyelven nem készült még el önálló irodalomszemiotikai gyűjtemény. Ha fellapozzuk a kötetet, kiderül, hogy azért éppen e forrásokból merített Murvai Olga (valamint a felerészt romániai, felerészt magyarországi fordítók is). A népszerűsítőnek szánt kötet, amelyet a tervek szerint hamar követ majd általános szemiotikai és kultúraszemiotikai kötet is, 12 tanulmányt közöl, többeket rövidítéssel, de mindvégig gondos apparátussal, forrásmegjelöléssel, a tudományos jegyzetekkel együtt. A szerkesztő utószava röviden vázolja a

*Válogatta és az utószót írta Murvai Olga.

szemiotika kialakulását, tájékoztat az irodalomszemiotika bemutatott iskoláiról, a szerzőket és műveiket röviden bemutatja, majd pár fontos terminus magyarázata olvasható. Néhány pontatlanság van ezekben, újabb adatok is hiányoznak. Ezeket egy külső lektor biztosan észre vette volna.

Ami a közölt anyagot illeti, a kötet az előfutároktól semmit sem közöl. Ez végül is helyes megoldás, hiszen az orosz formalizmus, a cseh strukturalizmus vagy a lengyel fenomenológiai irodalomtudomány más (budapesti) magyar nyelvű antológiákban hozzáférhető. A rokon területeket (folklorisztika, filmanalízis, nyelvészet) és kihagyták, nyilván területi okokból. Ezen kívül e témákról van is, lesz is magyar publikáció. Ily módon a „legrégibb” szerzők az orosz formalizmus franciaországi újrafeljesztői: Todorov és Kristeva. Az előbbi 1970-es szinkronké-tanulmányát Horányi Özséb és Szépe György: *A jel tudománya* c. 1975-ös antológiájából vették át. Az érdekes dolgozat egy részletkérdést vizsgál, megközelítési módja teszi fontossá, Kristeva 1969-es *Szémeiotiké. Recherches pour une sémanalyse* c. könyvéből az első, teoretikus tanulmány valóban bevezető jellegű, a szemiotikai szövegelmélet lehetőségeit tárgyalja. Ennek magyarul megjelentetése mindenképpen fontos. (Todorov szövegét viszont teljes egészében közölte a Helikon 1973/2–3 száma, úgyhogy ez akár ki is maradhatott volna.) A német-holland szövegelméletet több dolgozat is képviseli. Van Dijk irodalmi szöveg-grammatikája a szerző gondolatainak második periódusából származik, angolul 1972-ben jelent meg, magyarul a Helikon 1974/3–5 száma közölte, innen vette át a romániai kötet a fordítást. Talán valahol jó lett volna arra utalni, hogy ez elgondolások időről időre változtak és élénk nemzetközi diszkussziót is kiváltottak, amibe az elutasítás is beletartozik. Schmidt 1970-es szövegelméletének egyik fejezetét adta rövidítve Horányi és Szépe antológiája. Ez megint alapvető, a modern irodomelemzés szempontjából megkerülhetetlen írás. Új Weinrich metafora-tanulmányának (1967) magyar fordítása, amely kontextus-szemantikai (és még nem szemiotikai) jellegű. Ide vehetnénk Petőfi S. János közölt (rövidített) írását is, ebben azonban nem annyira a szerző saját szöveg-grammatikai elképzelései, mint inkább a modern nyelvtudomány néhány áramlatának megismertetése volt a cél. A szovjet irodalomszemiotikát egyetlen dolgozat képviseli: a nyelvész Revzin-házaspár cikke Ionesco drámáinak kontaktus-kommunikációjáról. Noha ez a cikk is megjelent már a Helikon 1973/2–3 számában, éppen romániai kiadványban újraközlése igazán indokolt. Kár viszont, hogy Lotmantól vagy másoktól semmit sem hoz a kötet. Igaz ugyan, hogy Lotman könyvei olvashatók magyarul, mégis bizvást lehetett volna fontos és újszerű anyagot publikálni. Két román dolgozatot közöl a

kötet, a szerkesztő fordításában, ezek természetszerűen első magyar publikációk. A kötet élén áll a nyelvész Golopenția-Eretescu új cikke (1978) a szemiotika rendszerezési lehetőségeiről. Noha ez nem irodalomszemiotikai írás, igazán gondolatébresztő, és kiadása nyeresége egész magyar nyelvű szemiotikai publicitásunknak. Diaconescu cikke (1970) a szöveg szemantikai struktúrájáról szól, rendszerező, rendkívül használható munka. A fordítás nem lehetett könnyű munka, azonban igen jól sikerültnek mondható.

Természetesen a magyar irodalomszemiotikából is hoz szövegeket a kötet. Az utószó és a kommentárok együtt ilyen írásnak számítanak, a szerkesztő mégsem foglalkozott a magyar irodalomszemiotika kérdéseivel, történetének áttekintésével. A közölt három írás mégis utal erre. Csurik Károlynak Kassák *A ló meghal a madarak kirepülnek* versének emblémaszerkezetéről elmondott előadása (1968) még csak látenszen szemiotikai jellegű. Kelemen János elemzése Kosztolányi *Caligulájáról* (1970) szándéka szerint is egyaránt kommunikációelméleti és csak zárójelben (szemiotikai). Ott azonban már egyértelműen megjelenik a jelelméleti kérdéssel. A legmesszebbre mutat Kanyó Zoltán ugyancsak 1968-as dolgozata, nem is annyira az, amit Babits *Ősz és tavasz között* verséről mond, hanem az első pár oldal teoretikus eszmefuttatásra az irodalomszemiotika főbb kérdéseiről. Ez nemcsak méltó nyitánya irodalomszemiotikai kutatásainknak, hanem próféciának is bevált, az elmúlt évtizedben csakugyan ilyen irányban folyt a kutatás. Az is jól látszik, hogy a kezdettől a műelemzés volt irodalomszemiotikánk erőssége. Nem mutatja be viszont a kötet azt, mi mindent hozott már eddig is irodalomelméletben, műfajelméletben, stilisztikában a magyar irodalomszemiotika.

A nyilván szűkös terjedelmi keretek is mentik a kötet egyenetlenségeit. Mégis jobb lett volna, ha a mai irodalomszemiotikáról többet adott volna. Hiányzik a francia, az olasz, a szovjet és a skandináv irodalomszemiotika, illetve a mai áramlatok bemutatása. Ehhez külön második kötetre lenne szükség. És akkor jó lenne a jelenlegi cím helyett valaki frappánsabbat találni. A mostani kötet az irodalmi szöveg kérdéseivel foglalkozott. Elkélne egy következő kötet, mely a műfajelmélet és az irodalomelmélet nemzetközi és magyar tanulmányait gyűjtené össze. Nagy szükség volna rá a tanítástól az irodalomolvasásig. Bukaresttől és Kolozsvártól Budapestig és Pozsonyig. Van olyan még modernebb irodalomszemiotika, már magyar nyelven is, amely megérdemelné, hogy Murvai Olga vagy más kötetbe gyűjtse. (Kriterion, 1979).

VOIGT VILMOS